

"Қазақстан Республикасындағы конституциялық заңдылықтың жай-күйі туралы" Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің жолдауы

Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің Жолдауы, 1998 ж

Осы жолдама Қазақстан Республикасының Парламентіне Қазақстан Республикасы Конституциясының 53-бабының 11) тармақшасына және Қазақстан Республикасы Президентінің конституциялық заң күші бар "Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі туралы" Жарлығына сәйкес жіберіліп отыр. Жыл сайынғы жолдаудың негізіне Кеңестің 1997 жылғы наурыздан 1998 жылғы наурызға дейінгі кезеңдегі қызмет қорытындысының нәтижесі алынды.

Конституциялық Кеңес конституциялық заңдылықты сақтау Президенттің "Қазақстан – 2030. Барлық қазақстандықтардың әл-ауқатының гүлденуі, қауіпсіздігі және жақсаруы" атты Қазақстан халқына жолдауында көрсетілген жоғары мақсаттарға жетуді қамтамасыз етеді деп біледі.

Жаңа мемлекеттік орган бола отырып, Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі ұзақ жылдарғы дәстүрлер мен ескірген тәжірибелерге арқа сүйей алмайды.

Аталған мерзім ішінде Конституциялық Кеңес 18 өтініш қарады: соның 2-уі – Парламент қабылдаған заңның конституциялылығы туралы; 10-ы Конституциялық нормаларды ресми түсіндіру және Конституциялық Кеңестің Қаулыларын түсіндіру мәселелері бойынша; 6-уы – Республика соттарының ұсыныстары бойынша.

Өтініштердің үшеуі – Қазақстан Республикасының Президентінен, сегізі – Парламенттен, алтауы – Республика соттарынан, Конституциялық Кеңес қабылдаған Қаулыларды түсіндіріп беру жөнінде бір ұсыныс-тілек Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінен келіп түсті.

Президент Конституциялық Кеңеске жіберген өтінішінде Жоғарғы Сот пен Прокуратура органдарының өкілеттіліктеріне қатысты конституциялық кейбір нормаларды ресми түсіндіріп беру жөнінде бірсыпыра мәселені қойған еді. Конституциялық Кеңес бұл жөнінде берген түсінігінде Конституцияның 4-бабының 1-тармағының ережелеріне сәйкес заңды (оның нормаларын) қолдану мәселелері бойынша түсінік беретін және сот ісін жүргізу саласындағы субъектілердің белгілі бір тәртібі ережесін тұжырымдайтын Жоғарғы Сот Қаулылары ғана нормативті акт ретінде қаралуға тиіс деп белгіледі. Республиканың барлық соттары үшін міндетті болып табылатын мұндай нормативті қаулы тек сот тәжірибесінде заң нормаларын қолдану

мәселелері бойынша ғана шығарылуы мүмкін. Осы Қаулыда Конституцияның 4-бабының 2-тармағына сәйкес, соттардың істі қарағанда барлық жағдайда тікелей күші бар акт ретінде Республика Конституциясын қолдануы қажеттігі айқын атап көрсетілді.

Конституциялық Кеңес сот ісін қараудағы прокурордың өкілеттігіне, соның ішінде сот шешімдеріне прокурордың наразылық келтіру құқығына қатысты қабылдаған Қаулысында Конституцияның 83-бабының 1-тармағында бекітілген "басқа да құқықтық актілер" ұғымы сот актілері – заңда көрсетілген қылмыстық, азаматтық және басқа да істер бойынша шығарылған үкімдер, шешімдер және қаулыларды да білдіретінін ескерді. Аталған конституциялық нормадан сотта мемлекет мүддесін тек прокурор (прокуратура) ғана білдіре алатындығы туындайды. 14-баптың 1-тармағында бекітілген заң және сот алдында бәрі де тең деген конституциялық норманы сотта іс қарағанда тұлғалардың, соның ішінде соттағы мемлекет өкілі прокурордың тең құқығы деп түсінуге болмайды. Сотта іс қарағанда басқа да қатысушылар секілді қолданылатын заңға сәйкес прокурорға іс жүргізу құқығы ғана беріледі.

Конституциялық Кеңестің Қазақстан Республикасы Президентінің 1997 жылғы 12 наурызда Парламент қабылдаған, Президентке қол қоюға берілген "Қазақстан Республикасындағы тіл туралы" Заңының Конституцияға сәйкестігін қарау туралы өтініші бойынша қабылдаған Қаулысында Заңның негізінен Конституцияға сәйкес екені атап көрсетілді. Соған қарамастан, "Мемлекеттік тіл Республиканың мемлекеттік органдарының, ұйымдарының, жергілікті басқару органдарының жұмыс және іс жүргізу тілі болып табылады, қажет болған жағдайда орыс тілі мемлекеттік тілмен тең ресми қолданылады" деп көрсетілген. Заңның 8-бабы Конституцияның 7-бабының 2-тармағына сәйкес келмейді, себебі "қажет болған жағдайда" тіркесі конституциялық норманы өзгертіпкіреді. Ал конституцияға сәйкес, қазақ және орыс тілдері қандай да жағдайда болмасын тең деңгейде қолданылуға тиіс.

"Қазақстан Республикасындағы тіл туралы" Заңның 23-бабының төртінші бөлігіндегі норманы талдаған кезде, Кеңес мемлекеттік тілді білуге тиісті кәсіп, мамандық, сондай-ақ лауазым тізімін белгілеудің Конституцияға қайшы еместігін де ескерді. Алайда мемлекеттік тілді белгілі бір көлемде білу талабын және біліктілік талабы құқықтың субъектілік пен жеке адамдардың міндеттемелеріне қатысты екенін ескеріп, Кеңес Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 3-тармағының 1) тармақшасына сәйкес, бұл қатынастарды реттеу Үкіметтің емес, тек Қазақстан Республикасы Парламентінің құзырына жатады деп есептеді.

Сөйтіп заң Конституцияға сәйкестендірілді, ол жұмыс істеуде.

1998 жылғы 27 наурызда Конституциялық Кеңес өзінің ашық мәжілісінде Президент әкімшілігі өкілдерінің, Парламент Палаталары депутаттарының, халықаралық жеке және жария-құқық жөніндегі мамандардың қатысуымен Республика Президентінің оған қол қоюға берілген Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (ерекше бөлім) Конституцияға сәйкестігі туралы өтінішін қарады. Өтінішке 1998

жылғы 4 ақпанда Парламент қабылдаған Азаматтық кодекстің кейбір нормалардың конституциялық еместігіне күдіктену себеп болған еді.

Кеңес өзінің шешімінде жалпы Азаматтық кодекс Конституцияға сәйкес келеді деп таныды. Сонымен қатар Азаматтық кодекстің 1085 және 1094-баптарының нормалары ("Халықаралық жеке құқық" бөлімі) Негізгі заңға сәйкес емес деп санады. Кеңес қаулысында Азаматтық кодекстің 1085-бабының 3-тармағының редакциясы шетелдік құқық нормаларының мемлекеттік егемендігіне нұқсан келтіре отырып, Қазақстан Республикасының жария-құқық қатынастарына баса көктеп кіруді көздейтіндігі атап көрсетілді. Бұл норма Конституцияның 4-бабының 1-тармағына қайшы келеді, соған сәйкес, шетелдік құқық нормалары Республикада қолданылатын құқыққа жатқызылмады, ал халықаралық шарттар оларды Республика бекіткен жағдайда ғана жататын болады.

Азаматтық кодекстің 1094-бабы билікті бөлістірудің конституциялық қағидаларына қайшы және Конституция нормаларын бұзған, ол Үкіметтің басқа мемлекеттердің азаматтары құқығына қатысты қарсы шектеулер белгілеуді көздейді, ал бұл тек заң шығару органының құзыры болып табылады.

Өткен жылы Парламент депутаттары мен Палаталар Төрағаларының өтініштері бойынша Кеңес Конституция нормаларын ресми түсіндіру туралы жеті қаулы қабылдады, бір өтініш бойынша конституциялық өндіріске қабылдамау туралы қаулы шығарылды.

Конституциялық Кеңеске Қазақстан Республикасы Парламенті депутаттарының құқық ережелері жөнінде үш өтініш түсті. Мәселен, онда екі жылға сайланған Сенат депутаттарының Сенат депутаттығына қайта сайлану мүмкіндігі туралы мәселе көтерілді. Конституцияның 51-бабының 4-тармағына ресми түсінік бере отырып, Кеңес бұл депутаттардың егер олар тұрақты тұратын орнын өзгертпеген жағдайда, Сенатқа қайта сайлануға құқы барын, ал тұрақты тұратын орнын өзгерткен жағдайда бұл құқықтан айырылатынын, себебі оның өзі Республиканың тиісті аумағында кемінде үш жыл тұрақты тұру жөніндегі конституциялық талапқа сәйкес келмейтіндігін түсіндіріп берді.

Конституциялық Кеңес Парламент Сенатының Төрағасы Ө. Байгелдидің Сенат депутаттарының өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтату, сондай-ақ Мәжіліс Төрағасы М.Т. Оспановтың Парламент Мәжілісі депутатының өкілеттігін тоқтатудың негіздері туралы өтініштерін қарады. Өтініштерге Республиканың бес облысының таратылуы себеп болды. Осыған байланысты Конституциялық Кеңес Конституцияның кейбір нормаларына ресми түсінік бере отырып, әкімшілік-аумақтық құрылымдарды өзгерту Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты депутаттарының өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтатуға негіз бола алмайды деп қаулы етті.

Кеңес екі өтініш бойынша билікті бөлістіру принципі туралы Конституциялық нормаларға ресми түсінік берді. Бұл Парламент Палаталары Төрағаларының

Республика Президенті қол қоймас бұрын Парламент актілеріне өздерінің қолдарын қоюға міндетті лауазымды адамдар және Парламент қарайтын ағымдағы бірақ келесі бюджет жылында күшіне енетін мемлекеттік кірістерді қысқартуды немесе мемлекеттік шығыстарды ұлғайтуды көздейтін заң жобаларына Үкіметтің оңды қорытынды беруі және міндеттілігі туралы көтерген мәселелеріне қатысты болатын.

Сондай-ақ Парламент Мәжілісі Төрағасының Парламенттің өкілеттігін кеңейтудің мүмкіндігі немесе мүмкін еместігі, оған Республика заңдарын, соның ішінде конституциялық заңдарды түсіндіру қызметін беру туралы қойған мәселесі бойынша өтініші де қаралды.

Конституциялық Кеңес тиісті материалдарды зерттей келе, Парламенттің және оның Палаталарының өкілеттігін бекітетін Конституция нормаларына ресми түсінік берді, сөйтіп заң шығарушы органның өкілеттігінің түпкілікті тізімін Негізгі заңның 53, 54, 56 және 57-баптары белгілейтіндігі туралы Қаулы шығарды. Оларды кеңейту, соның ішінде Парламентке заңдарды ресми түсіндіру құқын беру Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгертулер енгізу жолымен ғана мүмкін деп тапты.

Конституциялық Кеңес Парламент Мәжілісі Төрағасының заң алдында қоғамдық бірлестіктердің теңдігін және қоғамдық бірлестіктерді мемлекет тарапынан қаржыландыруға болмайтындығын көздейтін "Конституцияның 5-бабының 2-тармағын ресми түсіндіру туралы" өтінішін қарады. Өтінішке "Қазақстан Республикасының тұтынушылар құқығын қорғау туралы" 1991 жылғы 5 маусымдағы Заңның 22-бабында тұтынушылар құқығын бұзуға жол бермеу үшін тұтынушылар қоғамы сот органдарына шағым арыз бере алады, оларды қанағаттандырған жағдайда, өндірілген соманың 30 процент мөлшері тұтынушылар қоғамының есеп шотына аударылады деген норманың бары себеп болған еді. Өтініште айып сомасының бөлігін тұтынушылар қоғамына аудару қоғамдық бірлестіктерді мемлекет тарапынан қаржыландыру болып табылмай ма? - деген мәселе көтерілген болатын.

Кеңес мемлекет пен қоғамдық бірлестіктердің өзара қарым-қатынасының негізгі принциптері белгіленген Конституцияның 5-бабының 2-тармағына түсінік беріп, олардың арасындағы қандай қатынастарға жол берілмейтіндігін анықтап көрсететін қаулы қабылдады.

Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету тетігінің бірі Конституциялық Кеңесте соттардың жіберген заңдар мен басқа да нормативті құқықтық актілердің Негізгі заңға сәйкестігін қарау болып табылады.

Сот органдарынан Конституциялық Кеңеске 6 өтініш (ұсыныс) түсті, соның ішінде 4 өтінішті Кеңес конституциялық өндіріске қабылдады.

Кеңес Қарағанды қаласындағы Ленин аудандық сотының Қазақстан Республикасы Президентінің заң күші бар "Мемлекеттік қызмет туралы" Жарлығының 33-бабының 2-тармағын конституциялық емес деп тану туралы өтінішін қарады.

Конституциялық Кеңес аталған өтінішті қарай келе, көпшілік дауыспен Жарлықтың 33-бабының 2-тармағын Конституцияға сәйкес деп таныды. Кеңес бұл жерде бұрын зейнетке шығып кеткен адам мемлекеттік қызметші емес екендігін ескеріп, қызметкерлердің мұндай санаты талдау жасалып отырған Жарлықпен заңға алғаш енгізілгенін атап көрсетті. Ал Жарлық күшіне енген сәтте мемлекеттік қызметте жүрген зейнеткерлерге келер болсақ, оның күші бұларға жүрмейді, олардың қызметін еңбек заңы реттейді.

Ақмола облыстық сотының 1980 жылғы 13 қарашада Заңмен бекітілген "Қазақ КСР адвокатураның туралы" Ереженің 3-бабының 3-бөлігін конституциялық емес деп тану туралы ұсынысын Кеңес қарап, аталған норманың Конституцияның 23-бабының 1-тармағында бекітілген азаматтардың бірлесу бостандығы құқығына нұқсан келтіретінін анықтады. Кеңес сондай-ақ жалпы алғанда қоғамдық бірлестіктерді құрудың және қызмет негіздерін белгілейтін жалпы принциптер шеңберінде адвокатураны ұйымдастыру мен оның қызмет тәртібін реттейтін арнайы нормативті акті шығаруды заңды деп атап көрсетті. Бұл ереже Қазақстан Республикасының "Адвокаттық қызмет туралы" 1997 жылғы 5 желтоқсандағы жаңа Заңынан көрінісін тапты.

Тағы бір өтініш өткен жылы Жоғарғы Сот Төрағасынан келіп түсті. Онда Қазақ КСР ҚІЖК-нің 200-бабының Конституцияға сәйкестігін қарау сөз болған еді. Конституциялық Кеңес шешім қабылдай отырып, Конституцияның 77-бабының нормасында бекітілген "заңда көзделген соттылық" ұғымы қылмыстық іс жүргізу кодексінің тиісті баптарында, соның ішінде ҚІЖК-нің 200-бабында өзінің құқықтық реттеу дамуын тапқандығын ескерді. Осыған орай, Кеңес ҚІЖК-нің 200-бабын Конституцияға сәйкес деп таныды, оның айыпталушының конституциялық құқығын бұзбайды, ол келісім бермейінше соттылығының заңда көзделгендегідей өзгермейтінін атап көрсетті.

Конституциялық Кеңестің осы өтініш бойынша шешімі Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық іс жүргізу кодексінде ескерілді.

1997 жылғы 16 шілдеде Республиканың Жоғарғы Соты Конституцияның кейбір ережелерін ресми түсіндіру мәселелері бойынша Конституциялық Кеңестің бұрынырақ 1997 жылғы 6 наурызда қабылдаған Қаулысын түсіндіріп беру жөнінде ұсыныс түсірді. Конституциялық Кеңес бұл орайда Кеңестің қызметін реттейтін конституциялық заң талаптарын басшылыққа ал отырып, ұсыныстың екі тармағына қосымша түсінік берді.

Конституциялық Кеңес Конституция нормаларын ресми түсіндіру және соттардың өтініштерін қарау жұмыстарына сарапшы ретінде ғалым-құқық танушыларды, соның ішінде Қазақстан Республикасы ҰҒА-ның академигі С.З. Зимановты, профессор, заң ғылымының докторы В.А. Кимді, сондай-ақ ғалым-тілші, - профессор, филология ғылымының докторы М.М. Копыленконы және басқаларды тартты. Конституциялық

Кеңестің мәжілістеріне Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары, Президент Әкімшілігінің, Әділет министрлігінің, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының және басқа да мемлекеттік органдардың өкілдері қатысты.

Қаралып отырған мерзім ішінде төрт өтініш конституциялық өндіріске қабылданбады. Қазақстан Республикасы Әділет министрінің Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің Ақмола облыстық сотының өтінішімен 1980 жылғы 13 қарашадағы Заңмен бекітілген "Қазақ КСР адвокатурасы туралы" Ереженің 3-бабының 3-бөлігін конституциялық емес деп таныған Қаулысын түсіндіріп беру жөніндегі өтінішіне Кеңес қосымша шешім шығаруға негіз жоқ деп тапты, себебі, ол Кеңестің құзыры шеңберінен тыс еді.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 83-бабының 1-тармағын ресми түсіндіру мәселесі бойынша түскен өтініш те кері қайтарылды, сотта істі қарау кезіндегі прокурордың құзырына қатысты аталған конституциялық норманы Кеңес Республика Президентінің бұдан бұрынғы өтінішінде ресми түсіндіріп берген болатын.

Конституциялық Кеңес Алматы қалалық сотының заңды тұлғалар арасындағы экономикалық дауларды шешу жөніндегі бірқатар құқықтық актілер нормаларын конституциялық емес деп тану және Шығыс Қазақстан облысының Глубоков аудандық сотының бұзақылық үшін кәмелетке толмағандарды жауапкершілікке тарту жөніндегі заңдардың конституциялық еместігі туралы мәселені де конституциялық өндіріске қолданудан бас тартты.

Алматы қалалық сотының өтінішін қабылдаудан бас тартуға бұл өтініштің Конституциялық Кеңестің құзырына жатпайтындығы себепші болды.

Шығыс Қазақстан облысының Глубоков аудандық сотының ұсынысы Қазақстан Республикасы Президентінің конституциялық заң күші бар "Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі туралы" Жарлығының 22-бабында белгіленген талаптарға түрі, өтініш мазмұны жағынан сай емес еді және тиісті субъектіден келмеген болатын.

Елде конституциялық заңдылықты қамтамасыз етудің басты шарты Конституцияны тиесілі орындау болып табылады. Күні бүгінге дейін мәслихаттардың, жергілікті атқару органдарының құзырын, оларды ұйымдастыру мен қызмет тәртібін, олардың депутаттарының, сондай-ақ жергілікті өзін өзі басқару органдарының құқықтық жағдайларын көздейтін актілерді қабылдау туралы Қазақстан Республикасы Конституциясының 86-бабының 6-тармағының, 87-бабының 6-тармағының, 89-бабының 4-тармағының талаптары орындалмады.

Мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдар шешім қабылдағанда Конституцияның тиісті нормаларына сілтеме жасамайды, соның салдарынан Негізгі заңның жоғары заңдық күші мен тікелей ықпалы бар нормалары туралы Конституцияның 4-бабының 2-тармағы сақталмайды.

Кеңестің құзырына азаматтардың шағым арыздарын қарау кірмейтіндігіне қарамастан, осы мерзім ішінде 138 шағым арыз түсті. Шағым арыздардың көбінде Конституция мен нормативті құқықтық актілерде бекітілген құқықтар мен бостандықтарды қорғау туралы талаптар айтылған. Соның ішінде: 16-сы – жалақы төлемеу және заңсыз жұмыстан шығарылғаны туралы; 11-і – зейнеткерлердің құқығын қорғау туралы; 10-ы – моральдық және материалдық зиянның орнын толтыру туралы; 32-сі – соттың шешімі немесе үкімімен келіспейтіндігі туралы; 17-сі – құқық қорғау органдарының, атқарушы билік органдарының лауазымды адамдарының іс-әрекеті үстінен арыз. Бұл мәліметтер көрсетіп отырғанындай, азаматтар өздерінің конституциялық құқықтарына нұқсан келтірілді деп, өтініш жасаушы субъект болмаса да, Республиканың Конституциялық Кеңесіне шағымданып жатады.

Келіп түскен шағым арыздарға қарағанда, атқарушы билік органдарының кейбір лауазымды адамдарының қызмет бабында өз міндеттерін орындамайтыны, өкілеттігін асыра пайдаланатыны, заңдар мен басқа да құқықтық құжаттарды өз білгенімен түсіндіретіні байқалады, мұның өзі адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіріп, түптеп келгенде конституциялық заңдылықты бұзуға әкеліп соқтыруда.

1997 жылы Қазақстан Республикасының Бас Прокуратурасы Конституция нормалары мен Қазақстан Республикасы заңдарының 2 мыңнан аса рет бұзылғанын анықтап, жойды, прокурорлардың наразылығымен өкілетті және атқарушы билік органдарының заңсыз 1957 құқықтық актісі өзгертілді.

Әсіресе азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарының жаппай бұзылуы қылмыстық іс жүргізу заңын қолдану саласында орын алды.

1997 жылы прокуратура органдары қылмыстық іс қозғау жөніндегі заңсыз 749 қаулыны бұзды. Қылмыс жасағаны үшін сезіктілігі дәлелденбеуі себепті 628 адам босатылды. Соттар 429 адамды ақтап шығарды. Бұл келтірілгендерден алдын ала айғақтау және алдын ала тергеу органдарының тарапынан Конституцияның 16-бабының 3-тармағында көзделген конституциялық тұжырымдардың – адвокат көмегін пайдалану құқығының жиі-жиі бұзылатындығын аңғару қиын емес. Азаматты ұстаған кезде: "Қазақстан Республикасының Конституциясы бойынша Сіздің ұсталған сәттен бастап адвокат көмегін пайдалануға құқыңыз бар, сондықтан да үн шығармаңыз, әйтпесе өзіңіздің айтқандарыңыздың бәрі Сізге қарсы пайдаланылуы мүмкін" деп оның құқығын түсіндіріп отыруды міндетті ережеге айналдыратын уақыт жеткен секілді. Бұлай істеген жағдайда конституциялық норманың тікелей күшке ие болуы сипат алады.

Адамның және азаматтың құқығын құрметтеу, сақтау – мемлекеттегі конституциялық заңдылық жайының басты көрсеткіштерінің бірі. Осы белгілерге сүйенер болсақ, оның Республикадағы жайы мынадай мәліметтермен сипатталады. Бандитизм ретіндегі жеке адамның және азаматтың құқығына қарсы қылмыс – 53,

қасақана қылмыс – 2581, ауыр дене жарақаты – 3953, бөтеннің мүлкін ұрлау – 56680, тонау – 8886, шабуыл жасап тонау – 2891, қорқытып алу – 880, автокөлікті айдап әкету – 1413, бұзақылық – 5882 рет жасалды.

Республиканың бірқатар аймақтарында рұқсат етілмеген шерулер, көшеге шығулар, бас көтерулер, аштық жариялаулар болғанын да атап айтқан жөн. Мұның өзі өтпелі кезең мерзімінде жалақы, зейнетақы мен жәрдем ақы төлемеуден, жұмыссыздықтан, басқа да әлеуметтік құбылыстардан келіп туғаны белгілі. Қазақстан Республикасының ПМ-нің мәліметтері бойынша өткен жылы мұндай 708 саяси-көпшілік акциясы, соның ішінде 192-сі рұқсатсыз өткен. Бұл да құзырлы мемлекеттік органдар тарапынан азаматтардың құқығының бұзылуына тиісті мән берілмей отырғандығын көрсетеді.

Конституцияның 76-бабына сәйкес сот билігі азаматтың және ұйымдардың құқығы, бостандығы мен заңды мүдделерін қорғауға, конституцияның, заңдар мен басқа да құқықтық актілердің орындалуын қамтамасыз етуге тиіс. Нақты іс бойынша шешім шығарғанда сот әділдігі органдары Қазақстан Республикасы Конституциясының тиісті баптарына сілтеме жасап, оның қолданылып жүрген басқа заңдарға қарағанда артықшылығы мен үстемдігін айрықша бөліп көрсетіп отыруға тиісті. Мұндай талап судьялар мен азаматтардан Конституцияны жақсы білуді қажет етеді, сондай-ақ мұның өзі Негізгі заңға құрметпен қарауды қалыптастыратын болады.

Конституциялық Кеңес бұдан бұрынғы жолдауында Конституцияның 92-бабының 4-тармағы негізінде қолданылып жүрген заңдарды Негізгі заңға сәйкестеу қажеттігіне айрықша көңіл бөлген еді. Алайда, жекелеген министрліктер әлі де болса бұрынғы КСР Одағының нормативтік құқықтық актілерін қолданып жүр. Осы мәселе бойынша Бас прокуратура 1995 жылдан бастап Үкіметке, бірқатар министрліктерге прокурорлық ден қоюдың тиісті актілерін жолдады. Үкімет арнайы қаулы қабылдады, оған сәйкес орталық атқарушы органдар 1997 жылғы 1 тамызға дейін барлық қолданыстағы одақ актілерін қайта қарауы керек еді. Алайда, Үкімет бастаған жұмыс соңына дейін жеткізілген жоқ. Қаржы министрлігінде 1987 жылы КСРО Қаржы министрінің бұйрығымен бекітілген Мемлекеттік бюджеттердің есебінен ұсталатын мекемелер мен ұйымдарда бухгалтерлік есеп жөніндегі нұсқаулық қолданылады. Ішкі істер министрлігінде де қолданыстағы одақ актілерінің саны 47-ге жетеді. Дәл осындай жағдай Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінде, білім, мәдениет және денсаулық сақтау министрліктерінде.

Қорытындылай келе, Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі өз шешімдерімен Конституцияның үстемдігін қамтамасыз етіп қана қоймай, қазақстандық заңнаманы жетілдіруге, оны 1995 жылғы Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес келтіруге белгілі бір ықпал еткенін атап өткен жөн.

Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі

